

Boekbespreking

AD Pont – Die Historiese Agtergrond van ons Kerklike Reg

Akademiese Handboeke, Deel I, HAUM, 1981; prys R22.00, 279 bladsye

Die algemene indruk wat hierdie kerkregboek op 'n mens maak, is dié van stewigheid: stewig gebind in hardeband; 'n stewige hoeveelheid lees- en leerstof op 'n formidable hoeveelheid groot bladsye; 'n stewige hantering van die stof. Ek sou selfs sê dat Pont, afgesien van sy Kerkgeskiedenisboek, sy vele ander kerkhistoriese, dogmenhistoriese, kerkregtelike en dogmatiese artikels en ander publikasies, net in hierdie publikasie alleen al 'n waardige bekroning het van 'n kwarteeu se professoraat. En dit in ons pragtige Afrikaanse taal!

Buiten die inleidende standpunte hoofsaaklik oor Skrif en kerkorde wat reeds 18 bladsye beslaan, volg daar nog 20 hoofstukke wat in twee dele oor die volgende onderwerpe aangebied word:

Deel I

Die Londense Kerkorde van 1554.

Die Kerkorde van Genève 1541.

Die Franse Kerkorde van 1559.

Voorspel tot die Convent van Wezel.

Die Convent van Wezel 1568.

Die Nasionale Sinode van Emden 1571.

Die Provinsiale Sinode te Dordrecht 1574.

Die kerklike orde van provinsiale state 1576.

Die Nasionale Sinode van Dordrecht 1578.

Die Nasionale Sinode van Middelburg 1581.

Die kerklike wette van die staat Holland 1583.

Die Nasionale Sinode van Den Haag 1586.

Die kerklike wette opgestel te Den Haag 1591.

Die Nasionale Sinode van Dordrecht 1618/19.

Deel II

Die uitgangspunt in ons kerkregering.

Die dienste of ampte.

Die vergaderings.

Die leer, die sakramente en die ander seremonies.

Die sensuur en die kerklike vermaning.

Die verhouding tussen kerk en owerheid.

'n Mens slaan jou hande saam om die rykdom kerkregtelike stof wat in die 16de eeu gekonsentreer is, te aanskou. Vir ons as Reformatoriese kerke lê daar in die geskiedenis kerkregtelik nie veel in die tyd vóór die 16de eeu en in die tyd ná 1618/19 tot op 1816 nie (bl 188). En daarna tot vandag behaal die kerkregtelike wat suiwerheid betref nie veel wins op die 16de eeuse nie. Die skrywer breek dus met hierdie publikasie die kerkregnes van alle eeue oop. 'n Paar gesonde eiers word verder uitgebroei en al die kuikens word goed versorg. Dis 'n moeder-boek vir die kerkreg in Suid-Afrika. Dit geld nie net vir die Ned Herv Kerk nie.

Baie groot nut van hierdie publikasie is die volledige teks, in kleiner druk, van elke betrokke kerkorde, puik vertaal deur die skrywer uit die oorspronklike Frans of Latyn. Soms word 'n maklik leesbare moderne Nederlandse vertaling gebruik. Die boek is dus diensbaar as 'n naslaanbron vir verdere navorsing in die kerkreg. Daar is ook volledige verwysings waar die oorspronklike tekste gevind kan word. Die algemene werkmethode in die boek is om altyd oor elke sinode en kerkorde 'n historiese agtergrond te skets. Daarmee word die begrip oor die spesifieke besluite gedien, asook 'n rykdom kerkhistoriese gegewens beskikbaar gestel. Na die genoemde historiese sketse volg gewoonlik nog kort biografieë oor elke persoon wat 'n substansiële bydrae op die betrokke sinode of by die saamstel van die betrokke kerkorde gelewer het. So is daar interessante kort biografiese gegewens oor:

CASPER HEYDANUS, 1530–1586, voorsitter sinode van Emden.

JOHANNES POLYANDER (Skriba van Emden), HERMANUS MODED, JOHANNES FAFFINUS; ARENT KROEZE, 1547–1605, skriba Provinsiale Sinode Dordrecht.

PHILIPS VAN MARNIX van St Aldegonde, 1538–1598, voorbereier van die Convent van Wezel.

PETRUS DATHENUS, 1531–1588, voorsitter Nasionale Sinode Dordrecht, 1578.

PROF GUILLAUME FEUGUERAY, eerste teologiese hoogeleraar Universiteit van Leiden.

JACOBUS KIMEDONCIUS, oorlede 1596, voorsitter Nasionale Sinode Den Haag, leermeester van Bogerman.

WERNERUS HELMICHIIUS, 1551–1608, skriba Nasionale Sinode Den Haag, 'n predikant wie se kerkraad geweier het dat hy professor word!

JOHANNES BOGERMAN, 1576–1637, voorsitter Nasionale Sinode Dordrecht, 1618–19.

HERMANUS FAUKELIUS, 1560–1625, assessor Nasionale Sinode Dordrecht en opsteller van die Kort Begrip.

FESTUS HOMMIUS, 1576–1642, skriba Nasionale Sinode Dordrecht.

Nadat die samestelling van sinodes, die nodige historiese agtergrond en biografiese gegewens verskaf is, word die betrokke teks van die kerkorde of die aanvullende of wysigende notule by 'n bestaande kerkorde van die sinode gegee. Daarna volg dan elke keer kommentaar en bespreking van die gegewe inligting.

Miskien is dit baie interessant om 'n paar sake te noem wat in die tekste van deel I voorkom.

Een saak is die kerklike gebruik van die onkerklike term superintendent. Die oorsprong daarvan vind ons reeds in die Londense Kerkorde van 1554 vir die Nederlandssprekende Gemeente Austin Friars. Daar is dit 'n persoon wat deur die Engelse koning vir die gemeente benoem word. Hierdie superintendent is 'n soort hoofouderling wat opsig oor die ander ampsdraers hou en ook die sakramente kan bedien (bl 19). Hierdie figuur kom na bewering ook in die Wezelse Kerkorde voor (bl 97). Die Nasionale Sinode van Middelburg hanteer ook die term in verband met die opsig en vra of daar nie "inspectores of superintendents" aangestel moet word nie? Maar antwoord dan self negatief omdat dit tot hiërargie aanleiding kan gee. Die visitatore wat sedert Dordrecht 1586 beken word, vervul 'n heel ander funksie (bl 150). Miskien lê ons oplossing met die superintendent-probleem in die rigting van wat op bl 190 gesê word: "Dit is egter opvallend dat Calvyn die geykte kerklike begrippe en woorde met 'n eie, Bybelse inhoud vul".

'n Tweede interessante saak is die deurkollekte, 'n gebruik wat ook sedert 1554 van Londen af oor al die belangrikste kerkordes heen, sy verskyning maak (bl 19, 117, 215).

Dit lyk my die verste oorsprong van ons predikantebroederskringvergaderings kan miskien in die Geneefse Kerkorde van 1561 gevind word! Dit het bepaal dat die predikante "elke week op 'n bepaalde dag sal saamkom vir 'n bespreking van die Skrif (om die suiwerheid van en die ooreenstemming met die leer te bewaar) en dat niemand, sonder 'n wettige verskoning, afwesig sal wees nie".

'n Ander kenmerk van baie kerkordes is die lys van domineesondes. Reeds in 1561 het die Kerkorde van Genève bepaal dat daar twee groepe dergelike sondes is: onaanvaarbares soos bv "dans en dergelike losbandigheid"; vermaanbares – soos bv "die vertel van vuil grappe ... slordigheid in kleredrag ...". Vergelyk oor kleredrag van predikante ook bl 200.

Interessant is die feit dat sekere name verbode was om aan kinders te gee (vgl bl 32, 64, 129, 138). Kinders was ook in die vroeë tyd verbode om nagmaalsdiens toe te kom (bl 32, 41).

Huwelike is altyd tydens die normale eredienste ingeseën wat op Sondae (buiten met nagmaal) en op weksdae gehou is. 'n Paartjie moes ook nie met dromslaners en violspelers (toeters wat blaas!) by die kerk opdaag nie, maar soos dit Christene betaam, en as hulle te

laat is om vóór die preek begin het, aan die beurt te kom, moet hulle teruggestuur word (bl 33, 36, 63, 65, 87, 254). Baie predikante en orreliste voel vandag nog so!

Dit wil ook lyk asof 'n publikasiekommissie (wat deesdae in die kerk veronderstel is om publikasie aan te moedig) wat publikasies sensureer (teen die Roomse agtergrond verstaanbaar) van die vroegste tyd af 'n belangrike item was (bl 59, 78, 109, 137, 182).

"Leesdienste" lyk my dateer vanaf 26 April 1563 (bl 60).

Dat nagmaal en dope alleen in die gemeentelike erediens moet plaasvind, is voortdurend in die kerkordes en sinodebesluite gestel (bl 65, 86, 117, 138, 151, 183).

Die nagmaal mag met brood alleen gebruik word indien nie uit minagting vir die wyn nie, maar uit onvermoë (Pinksterfees 1565. vgl bl 64).

Gebede en prediking by begrafnisse is verbied om moontlike heidense bygeloof, Roomse voorbidding vir die dode en lykpredikasie van persoonsophemeling te voorkom. Soms is 'n "ongepremediteerde vermaning" toegelaat (bl 67, 138, 247).

Die sending kom maar min aan die beurt! Inteendeel! Op 5 Desember 1565 is besluit dat geen predikant vir 'n groep nie-lidmate mag preek nie. Dit kan gesagskending van die kerkraad wees. Maar die kerkraad kon darem toestemming tot so iets gee (bl 67).

Oor die saak van "Bybelrolprente" wat vandag so mode word, het die reformatoriese kerk op 3 Desember 1656 'n uitspraak gemaak wat van toepassing kan wees: "Hoewel die opvoering van verhale uit die Bybel nie geheel en al veroordeel kan word nie, kan dit tot 'n ontheiliging van die Naam van God lei. Die gelowiges moet tevrede wees met die prediking van die Woord van God wat met goddelike krag en gesag gedoen word" (bl 68).

Vrouediakens figureer ook kort-kort ten opsigte van een van die twee groepe diakens wat 'n mens gekry het (bl 73, 214, 226).

Die vraag of diakens deel is van die kerkraad dan nie, is voortdurend positief of negatief beantwoord (bl 149, 179).

Die oorsprong van ons voorleser lê in 1568 by die Convent van Wezel (bl 72, 80).

Die Convent van Wezel het in 1568 al besluit dat predikante die geheue van hulle toehoorders nie met al te lange prediking moet belas nie, maar dit binne 'n uur moet afhandel (bl 72, 80, 117) Ook die nagmaalsdiens se prediking moet ingeperk wees om die volk in ag te neem, met name die swanger vrouens, die sieklikes en die swakkes (bl 87).

Vir die predikant (en die kerkhistorici!) het Wezel nog smaaklikhede: "Zonden van mindere soort, die men wel verdraagt, maar niet zonder censuur en bestraffing moet laten, zijn onder andere: ijdele nieuwsgeirigheid van onnutte historiën . . ." (bl 89).

Die orrelbegeleiding, veral voor- en naspele word op grond van 1 Kor 14:19 afgekeur (bl 117, 140, 253).

Die Nasionale Sinode van Dordrecht 1578 besluit dat dit geen predikant betaam om “van de ene plaats tot de andere te reizen om te prediken, dewijl het ambt der apostelen en evangelisten voor lange tijd in de gemeente Gods opgehouden is” (bl 132, vlg bl 178).

Die trapsgewyse verteenwoordiging op klassikale en provinsiale of partikuliere (streek-) sinodes en nasionale of generale (algemene) sinodes, wat heenwys na ’n vergadering van ampte, ’n uitgebreide kerkraadsvergadering en nie ’n vergadering van ampsdraers nie, kom deurentyd voor (bl 100, 150). Hiervolgens het ook net een professor namens sy kollegas volle sitting op meerdere vergaderings (bl 128, 137).

Die term meerdere en mindere vergadering kom reeds op die Nasionale Sinode van Dordrecht 1578, voor (bl 133, 179, 224, 228, 238; vlg. egter voetnoot 12 op bl 238). Hierdie term beteken dan nie gehalte, status of waardigheid nie, maar die meerdere getal kerkrade van gemeentes of kerke wat verteenwoordig is.

Dwarsdeur blyk dit baie duidelik dat die vadere geoordeel het dat ’n predikant lewenslank in sy amp staan, sonder dat dit Rooms ’n karakter indelibilis is, en dat hy voltyds daarin staan – en geen byverdienste mag hê nie (bl 160).

Vir die verskillende taalgroepe, Duits, Waals, Nederlands, voorsien die Dordtse Kerkorde van 1618/19 verskillende en eiesoortige kerke, kerkrade, klassikale vergaderings en partikuliere sinodes (bl 182).

Vas- en feesdae is gehou, maar ingeperk (bl 129). Nuwejaarsdag is soms as die dag van Jesus se besnydenis gevier (bl 139, 184, 248, 250).

Die ontstaan van gemeenteregisters, notuleboeke, konsistorieboeke en so meer kan ook na hierdie tyd teruggevoer word. So ook die attestaat waar agterop met die nodige diskresie ’n aantekening gemaak kan word of die lidmaat diakonaal behoefdig is (bl 134, 186).

Katkisasie, veral in aansluiting by die kategismusprediking, kom deurgaans voor (bl. 253).

Die ontstaan van die diensformuliere en die predikante-ondertekeningsformulier word alles behandel (bl 154, 162, 174).

Hiermee is genoeg voorbeelde aangehaal van die beskikbaar gekome skatkamer.

Die tweede afdeling alleen sou al ’n publikasie geregverdig het. Want daarin word ál die kerkregtelike beginsels van belang rondom die vier kerkreg-pilare, die ampte, hulle vergaderings, die erediens, en die tug, bespreek. Hieruit spreek duidelik dat die skrywer ’n gesoute kerkreg-kenner is wat met die allerbeste oorsese vergelyk kan word.

Histories kan dit verklaar word, maar tog moet 'n mens die aandag daarop vestig dat Calvyn van 'n basiese amp, die presbiter-amp uitgaan, en alles wat daarmee saamgaan (bl 199), terwyl die vraag nie gestel of beantwoord word of die ampte nie 'n differensiasie van die apostel-amp is nie? Differensieer hierdie basiese amp nie in ampte wat die kerk intern gebruik – waarby Calvyn en ons kerkregbespreking by stilstaan – en in ampte wat die kerk ekstern moet gebruik – waarby ons gewoonlik nie kom nie?

Belangwekkende besprekings word gevoer rondom die vraag wanneer bestaan 'n gemeente, wanneer 'n kerk (verband) (bl 132, 222, 225, 237). 'n Mens sou graag op die volgende sin 'n breër uitwerking van die stelling wou sien: “Normaalweg word aanvaar dat met die verkiesing en bevestiging van die gemeentelike ampsdraers, 'n nuwe gemeente tot stand gekom het” (bl 225). Die argument oor 'n gemeente as 'n kompleete kerk en as die enigste gestalte van die kerk, is myns insiens 'n bietjie ongebalanseerd weergegee in die sin dat Kuyper se standpunt met die Bybels-teologiese beredenering daarby redelik volledig is, maar Hoedemaker en Voetius se standpunt dat die landskerk óók 'n ecclesia instituta is, is nie wat die Bybels-teologiese beredenering betref, so volledig nie (vgl bl 221–223, 237, voetnoot 3 en 4). Miskien is dit ook nie eers nodig nie. Wat wel baie duidelik aan die lig kom is die feit dat die reformatore en ook ons Kerk (vgl art VI van die Kerkwet) elke gemeente as ware volkome kerk sien. Dit is in die presbiteriaal-sinodale kerkregstelsel ook die wortel van anti-hiërargie. Hierdie saak word sedert die Franse Kerkorde van 1559 in art 1 “dat geen gemeente (église) vir hom voorrang of heerskappy oor 'n ander kan aanmatig nie” by herhaling in die kerkordes gestel (vgl bl 49, 50, 62, 97, 103, 143, 186, 192, 229, 231).

So hier en daar kry 'n mens ernstige vermanings van die kant van die skrywer, maar altyd sonder om persoonlik te raak of subjektief te wees. Vergelyk so byvoorbeeld bl 189, voetnoot 8 waar die Kerk se foutiewe beslissing oor eerwaarde PS van der Walt uitgewys word. Op bl 172 kom 'n sterk vermaning na mindere vergaderings wat uit 'n gebrek aan verantwoordelike besef beslissings afskuif op meerdere vergaderings!

In Hoofstuk 18 vind ons 'n grondige ontleding oor die belydenis van die kerk, die funksionering daarvan, die verband met 'n kerkorde, ensomeer. Oor hierdie saak is dit sekerlik tyd dat die kerk hom grondig moet verantwoord.

Dit is asof die boek opwerk na 'n hoogtepunt van interessantheid. Want in die tweede laaste hoofstuk volg 'n pragtige uiteensetting van kerklike tug. Hieroor is daar in ons Kerk juis weinig gepubli-

seer. Behalwe 'n paar los artikels, kan miskien Pont se *Kerklike Opsig en Tug*, NHW-pers 1975, en resensent se hoofstuk daaroor in *Vertrou op God*, HAUM, 1977, genoem word.

Die immer aktuele onderwerp van die verhouding tussen kerk en owerheid kom in die laaste hoofstuk aan die beurt. Dit is al die moeite werd net om hierdie ook gefundeerde hoofstuk te lees. In die lig van die beginsels daarin uiteengesit, staan 'n mens verwonderd oor die teologiese diepte wat uit die nie-teoloog, wyle dr HF Verwoerd se toespraak by die eeufeesviering van die Gereformeerde Kerk spreek. Daarin vat dr Verwoerd die verhouding tussen kerk en owerheid saam as 'n vennootskapverhouding. Vergelyk *Verwoerd aan die Woord*, Afrikaanse Pers-Boekhandel, 1963, bl 237-248.

Net om te toon dat selfs hierdie puik publikasie wat byna perfek versorg is, tog onder 'n fyn vergrootglas ook sy "mistikkies" het, 'n paar voorbeelde: Voetnoot 37 (bl 18) vind ek nie in die teks op bl 14 nie. So ook voetnoot 11 van bl 91 wat waarskynlik op bl 72 moet wees. Ek sou baie graag die volledige teks van die Londense kerkorde ook wou hê, in plaas van net 'n verwysing op bl 20 wáár dit nageslaan kan word. Sou families op bl 60 nie miskien met gesin vertaal moes word nie? Op bl 189, voetnoot 8 is dit PS van den in plaas van PS van der Walt. Op bl 197 word christianae met 'n kleinletter maar op bl 207 wel weer met 'n hoofletter geskryf. Op bl 220 word met Filippense 1:2 stellig 1:1 bedoel. Op bl 213 staan goedkeurink. Voetnoot 2 op bl 279 praat van Tringland in plaas van Trigland.

As ons nou die "les" van hierdie boek gekry het, wat moet ons doen? Die provinsie Holland waaronder Amsterdam geval het, waaronder die Kaap sedert 1652 tot 1804 geressorteer het, het nooit die Dordste Kerkorde, en daarmee die Calvinistiese kerkreg-beginsels, aanvaar nie (bl 170). Aangesien die Kaap dus erfgenaam is van die Den Haagse kerkordelike tradisie (1586) vra 'n mens jouself af: waar staan ons vandag? Die Dordtse het vir eeue lank geen ontwikkeling ondergaan nie (bl 188). Vertoon ons Kerkwet 'n gesonde ontwikkeling op die suiwer Calvinistiese basis, hoeverre is dit verstrengeel met die onsuivere, ensomeer? Waar lê met ander woorde ons taak ten opsigte van ons kerkwetverbetering? Op hierdie sake, wat ook die agtergronde van die kollegiale kerkreg insluit, sal daar waarskynlik in volgende dele terug gekom word. Want die huidige magistrale werk is maar net 'n Deel I!

'n Laaste paar opmerkings. As 'n mens 'n publikasie soos die *Suid-Afrikaanse Teologiese Bibliografie* van UNISA 1980 ter hand neem, blyk dit dat daar relatief wel heelwat oor die kerkreg gepubliseer is. Maar dan blyk dit ook dat die onderhawige publikasie enig in sy soort is. Studente in die Kerkreg het dus hiermee 'n heerlike voor-

reg. 'n Mens wens eintlik jy kon nou aan die versoek van die skrywer van 22 jaar gelede voldoen om in die Kerkreg te studeer! Dit sal ook elke predikant loon om hierdie boek te lees. Hy sal dit geniet. Boonop sal dit bydra om die "vervloekte slapheid" oor die kerkreg teen te gaan, soos Calvin in verband met die tug gesê het (bl 257).

HG van der Westhuizen

D Kempff – Gewortel en Gegroei 1652–1806

Uitgawe van Instituut vir die Bevordering van Calvinisme; Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys; sj, 46 bladsye, prys R2.00.

Die subtitel van die werk is "Die inslag van die Calvinisme in Suid-Afrika". Die opset van die werk is om iets te sê oor hoe die Calvinisme in Suid-Afrika wortelgeskiet, gegroei en 'n eie gestalte verkry het.

Die skrywer het weldeeglik sy onderwerp sorgvuldig bestudeer. Daarvan getuig die beheersing van die materiaal en die uitgebreide bibliografie. Vanweë die beknopteheid van die stuk vertoon dit 'n telegramstyl wat plek-plek ietwat hinderlik is. Enkele drukfoute kom ook voor byvoorbeeld:

Bl 22 – stuweling in plaas van struweling.

Bl 25 – kerke in plaas van kerke.

Dit verminder egter nie die waarde van die werk nie. Die skrywer toon duidelik aan watter belissende inslag die Calvinisme in Suid-Afrika het op elke lewensterrein. Dit was juis ook die Suid-Afrikaanse Calviniste wat ten opsigte van kleurverhoudinge die ontsaglike probleme van 'n vermengingsproses raakgesien het en dit daarom wou verhoed

Die werk kan gerus gelees word!!!

SJ Botha

GPL van der Linde – Calvin se Beskouing van Kerkregering en Kerklike Tug

Uitgawe van Instituut vir die Bevordering van Calvinisme, Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys 1980, 27 bladsye, prys R1.50.

Elke student wat oor Calvyn moet navorsing doen, sal hierdie werkie waardevol vind, veral as oor die genoemde beskouinge van Calvyn navorsing gedoen moet word. In 'n eerste afdeling noem die skrywer 38 werke wat oor die bepaalde aspekte van Calvyn se arbeid handel en gee dan kortliks die inhoud van 37. Daarnaas noem hy nog 'n dertig verdere werke waarvan hy nie die inhoud weergee nie. Die werkie, waaragter baie sweet lê, verdien aanbeveling.

SJ Botha

JL van der Walt – Calvyn oor Opvoeding en Onderwys,

In die reeks Wetenskaplike Bydraes van die PU vir CHO; reeks F: Instituut vir die Bevordering van Calvinisme; F4: Calvyn Causerieë; nommer 11. 1981; prys: R1.50.

Hierdie brosjure beslaan 24 bladsye waarin na 43 werke oor die onderwerp verwys word. Die 43 werke is deurgewerk. 'n Kort evaluering van die meeste van die werke ten opsigte van die moontlike waarde daarvan vir verdere navorsing oor Calvyn, die opvoeding en die onderwys is hiermee alfabeties gepubliseer.

Dit bly eensydig om soos in die Inleiding gesuggereer, die Skrifgefundeerde Calvinistiese opvoedkundige beskouinge in Suid-Afrika terug te voer alleen na J Chris Coetzee toe!

Vir enigeen wat 'n studie oor 'n aspek van hierdie onderwerp wil maak, sal hierdie studie 'n boel infrawerk bespaar.

HG van der Westhuizen